

ПРИРОДНИ ПРИРАШТАЈ КАЋА И ЊЕГОВ УТИЦАЈ НА ПРОМЕНУ БРОЈА СТАНОВНИКА У ПЕРИОДУ ОД 1961. ДО 2009. ГОДИНЕ¹

NATURAL INCREASE OF KAC AND INFLUENCE ON POPULATION CHANGES IN THE PERIOD FROM 1961 TO 2009

Даниела Арсеновић*, Љубица Ивановић*, Бранислав С. Ђурђевић*

РЕЗИМЕ: Да би се могле објаснити тенденције демографског развоја неког простора, неопходно је утврдити допринос компоненти тог развоја (природно и механичко кретање становништва), а затим их и понаособ испитати. У овом раду је анализирано природно кретање становништва Каћа а прерачунавањем на периоде између момената пописа и коришћењем витално-статистичког метода мерења миграција, који као резултат даје нето миграцију, добијају се подаци који истичу разлике и промене у доприносу појединих компоненти демографском расту Каћа.

Утицај природног прираштаја на промену броја становника у Каћу варирао је од пописа до пописа, а у периоду од последњег пописа становништва 2002. до 2007. године природни прираштај је имао негативне вредности, тако да су миграције одлучујуће утицале на пораст броја становника у Каћу.

Кључне речи: Природни прираштај, Каћ, наталитет, морталитет, промена броја становника, демографска транзиција

ABSTRACT: In order to explain the tendencies of demographic development, it is necessary to determine the contribution of natural increase and migration to population change, and then examine them individually. In this paper analyses the natural increases of Kac and calculation of moments between the censuses and the use of vital-statistical method of measuring migration, which gives as a result of net migration, receive the data that highlight the differences and changes in the contribution of

¹ Рад је део пројекта (Уговор пројекта ЕВБ: 146017Д/КОЕФ=1) "Демографске транзиције у Србији" којег финансира Министарство за науку и технолошки развој

* Универзитет у Новом Саду, Природно-математички факултет, Департман за географију, туризам и хотелијерство, Трг Доситеја Обрадовића 3, Нови Сад; www.dgt.uns.ac.rs

individual components of demographic growth of Kać. Influence of natural increase of population change in Kać varied from census to census, and in the period since the last census 2002 to 2007 the natural population growth was negative, so that the migration are determining factor in future population growth in Kać.

Key words: *Natural increase, Kać, birth rate, mortality, absolute population changes*

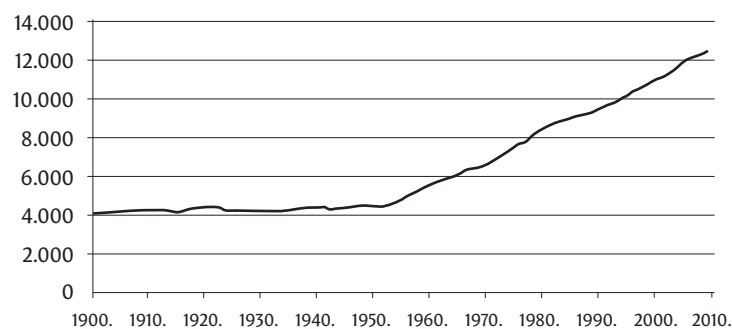
УВОД

Насеље Каћ са површином од око 73 км² смештено је у Јужно-бачком округу, односно у Шајкашкој области, а административно припада општини Нови Сад. Од самог насеља Нови Сад удаљено је око 8 км. Катастарска општина Каћ се граничи са катастарским општинама следећих насеља: према истоку Ђурђева и Будисаве, према западу Новог Сада и Ченеја, према северу Бачког Јарка и Госпођинаца и према југу Ковиља.

ПРОМЕНА БРОЈА СТАНОВНИКА У КАЋУ ОД 1900. ДО 2009. ГОДИНЕ

Каћ је према подацима регистра становништва средином 2009. године имао 12.496 становника, односно три пута више него пре 109 година и 1.330 становника више него према попису 2002. године. У укупној популацији општине Нови Сад чини 3,4% становништва. Кретање промене броја становника може се посматрати кроз два периода, први од 1900. до 1950. и други од 1950. до 2009. године. Наиме, до 1950. године број становника се у Каћу није битније мењао. Године 1900. Каћ бележи 4.211 становника, а тај број се уз мање промене задржао до средине 20. века.

У периоду од 1900. године до 1948. године Каћ бележи пораст броја становника за 4,6%. Од средине 20. века становништво Каћа карактерише пораст броја становника, а од 1948. до 2002. године популација се увећала готово за три пута.

Графикон 1. Промена броја становника у Каћу, 1900-2009. године

Chart 1 – Population changes in Kać, 1900-2009.

Табела 1. Стопа раста становништва у међупописним периодима у Каћу од 1900. до 2009. године

Table 1 – Population growth rate in Kać, 1900- 2009

Међупописни период	Ранији попис	Каснији попис	Стопа раста
1900-1910.	4.211	4.191	-0,005
1910-1921.	4.191	4.307	0,03
1921-1931.	4.307	4.191	-0,03
1931-1948.	4.191	4.406	0,05
1948-1953.	4.406	4.478	0,02
1953-1961.	4.478	5.640	0,3
1961-1971.	5.640	6.701	0,2
1971-1981.	6.701	8.551	0,3
1981-1991.	8.551	9.491	0,1
1991-2002.	9.491	11.166	0,2
2002-2009.	11.166	12.496	0,1
1900-1948.	4.211	4.406	0,05
1948-2002.	4.406	11.166	1,5
1900-2009.	4.211	12.496	2,0

Извор: СЗС (1975); СЗС (1993); РЗС (2004); Ћурчић (1996)

Регистар становништва (2009)

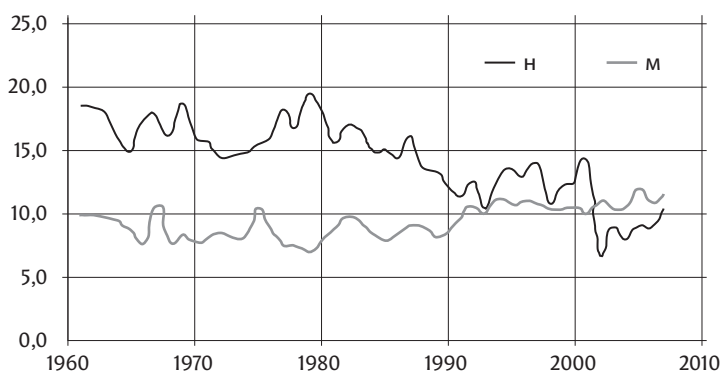
У првом посматраном међупописном периоду, од 1900. До 1910. и у међупописном периоду између 1921. и 1931. године уместо пораста, присутна је депопулација, а у осталим међупописним периодима стопа раста није прелазила 0,3%. У периоду између последњег пописа становништва и 2009. године стопа раста од 0,1% присутна је само захваљујући позитивном миграционом салду.

ПРИРОДНО КРЕТАЊЕ СТАНОВНИШТВА

Природни прираштај је одређен односом вредности наталитета и морталитета на датом подручју. Број рођених, односно стопа наталитета у Каћу уз осцилације константно опада, што се може видети и на основу стопе наталитета у међупописним периодима. Наиме, у првом посматраном међупописном периоду стопа наталитета износила је 16,9‰, да би у задњих пет година приказаног периода она опала чак за 8,3‰. Опадање стопе наталитета присутно је и на нивоу општине Нови Сад, а стопа је у насељу Каћ у периоду 2002–2007 била за 2,5‰ мања од стопе на нивоу општине, а за 1,3‰ од стопе наталитета у Војводини. Пад стопе наталитета није присутан само у насељу Каћ, него и у преосталим насељима општине Нови Сад. У последњем посма-

траном периоду (2002–2007) стопа наталитета била је мања од десет промила у чак осам насеља општине.

У истом периоду стопа морталитета порасла је са 8,8‰ у првој посматрајној декади за 2,0‰ у односу на период од 2002. до 2007. године и била је за 0,5‰ мања од стопе морталитета у општини Нови Сад. Поред Каћа и преосталих петнаест насеља карактерише пораст стопе морталитета, а чак тринаест насеља у периоду 2002–2007 има стопу већу од десет промила (Ђурђевић, Арсенић, 2009). Повећање стопе морталитета наступило је као последица старења становништва. У Каћу је просечна старост становништва још 1961. године износила 30,5 година (која је у демографској теорији прихваћена као медијална вредност и сматра се почетком процеса старења једне популације), да би средином 2009. године она достигла чак 39,3 године. Према индикаторима процеса старења становништва, а на основу података последњег пописа становништва 2002., Каћ се налазио у стадијуму демографске старости, а 2009. насеље је ушло у стадијум дубоке демографске старости (Ђурђевић, Арсенић, 2009).

Графикон 2. Стопа наталитета и морталитета (‰) у Каћу, 1961-2007.

Chart 2. Birth and mortality rate (‰) in Kać, 1961-2007.

Под условом да прихватимо дефиницију демографске транзиције, да она представља преображај високих стопа наталитета и морталитета у ниске стопе наталитета и морталитета, анализа наговештава да је она на простору општине Нови Сад започета средином 19. века.

Условљена падом стопе наталитета и порастом стопе морталитета, стопа природног прираштаја у сталном је паду. Од пописа 1961. до наредног пописа 1971. године стопа природног прираштаја износила је 8,1‰, јер је стопа наталитета била знатно већа од стопе морталитета. У наредном међупописном периоду стопа природног прираштаја има незнатни пораст на 8,3‰. Од 1981. до 2007. године природни прираштај опада, а у периоду 2002–2007 стопа природног прираштаја је негативна и њена вредност износи -0,4‰ (0,2‰ већа од стопе природног прираштаја у општини Нови Сад). Смањење стопе природног прираштаја није одлика само насеља Каћ, већ и свих шеснаест насеља општине Нови Сад.

Табела 2. Просечне годишње стопе наталитета, морталитета и природног прираштаја у Каћу, 1961-2007.

Table 2 – Crude birth, death and natural increase rates in Kać, 1961-2007.

Међуноп. период	n	m	j
Каћ			
1961-1970.	16,9	8,8	8,1
1971-1980.	16,1	8,0	8,3
1981-1990.	14,5	8,5	5,9
1991-2001.	11,6	10,0	1,6
2002-2007.	8,6	10,8	-0,4
Општина Нови Сад			
1961-1970.	16,5	8,6	7,9
1971-1980.	16,5	8,6	7,9
1981-1990.	13,7	9,4	4,3
1991-2001.	10,9	10,7	0,2
2002-2007.	11,1	11,3	-0,2
Војводина			
1961-1970.	16,3	10,8	5,1
1971-1980.	15,5	11,8	3,5
1981-1990.	13,9	13,4	0,6
1991-2001.	12,4	16,9	-4,1
2002-2007.	9,9	14,7	-5,9

Извор: Израчунато на основу података Документационих табела ДЕМ-1 и ДЕМ-2

У пет приказаних пописних периода видљива је следећа прогресија броја насеља са негативним природним прираштајем у општини Нови Сад. У првом периоду, од 1961. до 1970. није било насеља са негативним природним прираштајем, у другом периоду од 1971. до 1980. године јављају се два насеља (Бегеч и Ченеј) са негативним природним прираштајем, у трећем периоду од 1981. до 1990. године четири насеља имају негативан природни прираштај (поред Бегеча и Ченеја, ту су још Кисач и Ковиљ), у четвртом периоду од 1991. до 2001. године чак у седам насеља више лица је умрло него што се родило (поред Бегеча, Ченеја, Кисача и Ковиља, негативан природни прираштај имали су још Нови Сад, Петроварадин и Степановићево) и у последњем, петом периоду од 2002. до 2007. године, десет насеља имало је негативан природни прираштај (поред седам насеља која су у претходном периоду имала негативан природни прираштај, ту су још Лединци, Каћ и Сремска Каменица), (Ђурђевић, Ђурчић, 2005). Може се приметити да када насеље једном поприми депопулационе карактеристике оно се више не опоравља, већ негативне вредности постају све изразитије. У поређењу насеља Каћ са осталим насељима општине Нови Сад у последњем посматраном петогодишњем пери-

Графикон 3. Стопа природног прираштаја у Каћу, 1961-2007.

Chart 3 – Natural increase rates in Kać, 1961-2007.

оду (2002–2007) може се приметити да поред Каћа, само још насеље Петрова-радин има негративну стопу природног прираштаја, а која је мања од $-1,0\%$, док код преосталих осам насеља која су у поменутом периоду имала негативан природни прираштај, његова стопа далеко прелази ову вредност.

ДОПРИНОС ПРИРОДНОГ ПРИРАШТАЈА ПРОМЕНИ БРОЈА СТАНОВНИКА

Анализирана стопа природног прираштаја по међупописним периодима указује на то да је његов допринос промени броја становника варирао од пописа до пописа. У порасту броја становника од пописа 1961. до 1971. године природни прираштај је учествовао са $52,2\%$. У декади између 1971. и 1981. године његов допринос је смањен на $36,9\%$. Само још у наредној декади (1981-1991) природни прираштај имао је доминантан утицај на промену броја становника и на његов пораст утицао је са $58,7\%$. Од 1991. стопа природног прираштаја опада и у периоду између последња два пописа она је износила свега $1,6\%$, тако да је његов допринос порасту броја становника износио свега $12,8\%$. У овом међупописном периоду одлучујући утицај на раст броја становника имале су миграције. Стопа миграционог салда у овом периоду износила је $11,9\%$. У периоду од 2002. до 2007. године стопа природног прираштаја имала је негативне вредности, тако да је пораст броја становника остварен захваљујући доприносу миграција (стопа миграционог салда износила је $22,9\%$), (табела 3). Према подацима последњег пописа становништва 2002. од укупног броја досељених лица на подручје општине Нови Сад у периоду од 1961. до 2002. године, $3,7\%$ се населило у насеље Каћ. Тако да је Каћ поред самог насеља Нови Сад, Ветерника и Футога био главно стециште миграната у општини у периоду 1961–2002. Као и у Каћу и у преосталим насељима општине утицај природног прираштаја на промену броја становника је варирао, а у периоду 2002–2007, чак 11 насеља општине Нови Сад има негативан природни прираштај, тако да су на повећање броја становника у њима пресудно ути-

Табела 3. Допринос природног прираштаја и миграција промени броја становника у Каћу, 1961-2007.

Table 3. Contribution of natural increase and migration of population changes in Kać

Период	Укупна промена	Апсолутни допринос		Релативни допринос	
		Прираштаја	Миграција	Прираштаја	Миграција
1961-1971.	1.061	554	507	52,2%	47,8%
1971-1981.	1.850	682	1.168	36,9%	63,1%
1981-1991.	940	552	388	58,7%	41,3%
1991-2002.	1.675	215	1.460	12,8%	87,2%
2002-2007.	1.266	-27	1.293	...	сав+
1961-2007.	6.792	1.976	4.816	29,1%	70,9%

Извор: Израчунато на основу података Документационих табела ДЕМ-1 и ДЕМ-2, пописа становништва Републичког завода за статистику и података из регистра становништва

цале миграције. Посебно је интересантно запажање да је и у централном насељу општине, Новом Саду, природни прираштај у порасту броја становника учествовао са свега 0,9%, док су миграције чиниле 99,1% доприноса.

ЗАКЉУЧАК

Укупан допринос природног прираштаја на промену броја становника у Каћу у периоду од 1961. до 2007. износио је 29,1%, стим што је нарочито изразит био у првом посматраном међупописном периоду и у декади између 1981. и 1991. године, када је представљао преовлађујући фактор у расту броја становника. У наредним годинама његов допринос је битно смањен, али број становника између последња два пописа ипак расте али као резултат избеглиштва 90-тих година (јер од укупног броја досељених у периоду 1961–2002. чак 40,4% доселило се током 90-тих година). Подаци статистичке евиденције указују да су миграције у годинама након последњег пописа 2002. постале једини фактор раста становништва.

Неповољни трендови демографског раста који су били присутни у другој половини 20. века и годишњи број умрлих који премашује број живорођених задњих година посматраног периода, треба схватити врло озбиљно, поготово што се негативна стопа, из године у годину повећава, а на примеру осталих насеља општине Нови Сад потврђено је да када насеље једном поприми депопулационе карактеристике оно се више не опоравља, већ негативне вредности постају све изразитије. Ако се таква тенденција настави, што је врло извесно, и ако не буде осетнијег доприноса миграција, у насељу Каћ ће неминовно доћи до депопулације која би могла да до средине 21. века узрокује смањење броја становника.

ЛИТЕРАТУРА

1. Ђурчић Слободан, 1996. Број становника Војводине. Матица Српска, Нови Сад.
2. Ђурђевић С. Бранислав, Ђурчић Слободан, 2005. Демографски раст града Новог Сада. Природно-математички факултет, Зборник радова Департамента за географију, туризам и хотелијерство, број 34, стране 77–109.
3. Ђурчић Слободан, 2005. Биолошке структуре становништва Војводине II, старост. Матица Српска, Нови Сад.
4. Ђурчић Слободан, 2007. Насеља Бачке. Матица Српска, Нови Сад.
5. Ђурђевић С. Бранислав, Арсенијевић Даниела, 2009. Демографски раст града Новог Сада и његових насеља (демографска студија). ЈП „Урбанизам“, Завод за урбанизам и Центар за просторне информације Војводине, Нови Сад.
6. Група аутора, 1990. Нови Сад II – друштвена географија. Природно-математички факултет, Институт за географију, Нови Сад.
7. Републички завод за статистику, 2004. Попис становништва, домаћинства и станова 2002. Упоредни преглед броја становника 1948–2002, подаци по насељима и општинама, Београд.
8. Републички завод за статистику: Документационе табеле рођених и умрлих, ДЕМ1 и ДЕМ2. 2002–2007. Београд.